

İLHANLILARIN ÇUKUROVA POLİTİKALARI VE MOĞOL VALİLERİNİN ADANA BÖLGESİNDEKİ UYGULAMALARI

Mustafa AKKUŞ*

Özet

XIII. yüzyılın en önemli olayı sayılan ve Dünya tarihinde derin izler bırakan Moğol istilasının, Anadolu'nun her yerinde büyük etkileri olmuştur. İlhanlı devleti açısından stratejik öneme sahip olan Çukurova, Moğolların en büyük düşman olarak gördükleri Memlûklere karşı taarruz ve saldırıları için bir geçiş güzergâhı olduğu gibi, Memlûk saldırılarına karşı da tampon görevi görmüştür. Özellikle İlhanlı hâkimiyeti döneminin ilk yarısında Memlûk seferlerinin hemen hemen tamamına yakını bölge üzerinden gerçekleşmiş,gerek İlhanlıların Suriye'yi işgal çabaları, özelliklede Memluklerin İlhanlılara karşı düzenledikleri saldırılarda en büyük acıyı bölge insanı yaşamıştır.

İlhanlı dini siyaseti açısından da Adana bölgesi ve halkı özel bir statüye tabi olmuştur. Bu dönemde bölge halkının büyük bir kesimini oluşturan Ermeniler, zamanla İlhanlı devletinin doğal müttefikleri haline gelmiştir. İlhanlıların en büyük hasımları kabul ettiğimiz Memlûklerin Sünni İslam dünyasını temsil konumunda bulunmaları bölgenin önemini her iki devlet açısından da artırmıştır. Bölgedeki Hristiyan halk İlhanlıların en sadık müttefikleri olurken, Memlûklerin de düşmanlığını üzerlerine çekmiş, Çukurova'nın tahrip, yağma, talan ve yıkımına neden olmuştur. İlhanlı Sultanları arasında bir süre sonra İslamiyet hızla yayılsa da İlhanlıların bölgeyle ilgili politikalarında bir değişiklik olmamıştır. Ancak Anadolu ve zikredilen bölgede görevli vali ve komutanların, İlhanlı resmi politikalarına aykırı uygulamaları görülmektedir.

Bu bildirimizde İstila döneminden başlayarak İlhanlı hâkimiyeti zamanında Moğolların Çukurova bölgesindeki siyasi ve dini politikaları, hanların tutum ve davranışları, Müslüman Hanlar dönemindeki siyasi anlayışta değişimin olup

* Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, makkus@konya.edu.tr

KAYNAKÇALAR

- AKKUŞ, Mustafa, *İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2011
- AKSARAYI, Kerimüddin Mahmut, *Musameratü'l-Ahbar*, Çev: Mürsel Öztürk, T.T.K. Yayınları, Ankara, 2000.
- ANDREASYAN, Hrand D., "Türk Tarihine Ait Ermeni Kaynakları I-II", *İstanbul Üniversitesi, Tarih Dergisi*, S.1-2, İstanbul, 1949, s.224-260.
- D'OHSSON, M. Baron C., *Moğol Tarihi*, çev: Ekrem Kalan-QiyasŞükürov, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- DULAURIER, M. Ed., "Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar" (Vartan'ın Umumi Tarihinden Mustahbec) *Türkiyat Mecmuası*, S. V, İstanbul, 1936, s.27-48.
- ERDEM, İlhan, "Olcâyâtü Hanın Ölümüne Kadar İlhanlılarda Yaşanan Siyasal Kültürel Gelişmeler ve Yakındoğu'ya Etkileri", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1999-2000, Sayı:31'den Ayrı Basım, s.1-35.
- , *Türkiye Selçukluları İlhanlı İlişkileri* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1995.
- ERSAN, Mehmet, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007.
- GALSTYAN, A. G., *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, çev: İlyas Kamalov, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005.
- GREGORY, AbulFarac, *AbulFarac Tarihi*, çev: Ö R. Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- GRİGOR, Aknerli, *Okçu Milletlerin Tarihi*, çev: HrandD.Andreasyan, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2007.
- GROUSSET, Rene *Bozkır, İmparatorluğu*, trç: M. Reşat Uzman, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.
- İBN BİBİ, *El Evamirü'lAlaiye Fil Umuri'l-Alaiye (Selçukname I-II)* Haz. Mürsel Öztürk, 1000 Temel Eser Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- İBN TAGRİBERDÎ Cemaeddin Ebu'l-Mehasin Yusuf, *en-Nücümiz-Zahire fi Müllük-i Mısır ve'l-Kahire*, I-XVI, Darü'l- Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1992.
- İKBÂL, Abbas, *Tarih-i Moğol*, Tahran, 1364/1985.
- KANAT, Cüneyt, "Memlüklerin Baybars Zamanındaki (1260–1277) Suriye Çukurova Siyaseti ve Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü", *III. Uluslararası Çukurova Sempozyumu Bildirileri*, Adana, 1998, s.423–434.
- KÂŞÂNÎ, Cemalü'd-din Ebul Kasım Abdullah b. Muhammed b. Ebi Tahir, *Tarih-i Olcâyâtü*, Tercüme Derya Örs, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi) Ankara 1992.
- KIRZIOĞLU, Fahreddin, "Ahıska Bölgesi ve Türklük", *Türk Kültürü Dergisi*, S.87, 1970, s.203–206.
- KİRAGOS, Genceli, "Ermeni Müverrihlerine Nazaran Moğollar", çev., Ed. Dulaurier, *Türkiyat Mecmuası*, II, İstanbul, 1928 s.139-218.
- MAKRİZİ, Takiyüddin Ahmed Ali, *Kitabü's-Sülük fi Marifet-i Düveli'l- Müllük* Yay: Muhammed Mustafa Ziyade, I-VIII, Darü'l- Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- NÜVEYRÎ, Şihabüddin Ahmed b. Abdülvahhab, *Nihayetü'l-Ereb fi Fumuni'l-Edeb*, I-XXXIII, Darü'l- Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.
- OKTAY, Hasan, "Ermeni Moğol İlişkisi ve Moğollar İle İlgili Ermeni Kaynakları Hakkında Bir Değerlendirme", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.138, Haziran 2002, s.197–217.

ÖZBEK, Süleyman, “El-Melikü’z- Zahir Rüknü’d-Din Baybars Zamanı Memlûk Devletinin Dini Siyaseti”, E.Ü.E.F., *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c.IX, İzmir, 1994, s.289-307.

ÖZDEMİR, Hacı Ahmet, *Moğol İstilası Abbasi Devletinin Yıkılışı: Cengiz ve Hülâgü Dönemleri 612–656 (1219–1258)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul, 1997.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, *Gâzân Han ve Reformları*, Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul, 2000.

REŞİDÜDDİN, Fazlullah b. İmadüddeve et-Tabib el-Hemedani, *Cami’u’t-Tevarih, I-II*, trc: Muhammed Sadık Neş’et, FuadAbdülmu’ti es-Sayyad, Muhammed Musa Hindavi, Kahire ty. -----, *Tarih-i Mubarek-i Gâzâni*, neşr: Karl Jahn, *GeschihteGâzân-Hansaus dem Ta’rih-i Mubarek-i GâzânidesReşid al-Din Fadlallah b. ‘Imad al-Davla Abu’l-Hair*, London 1940.

ROUX, Jean Paul, *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, Çev:A. Kazancıgil-A. Bereket, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2001.

RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev: F. Işıltan, c III, TTK Yayınları, Ankara 1987.

SAİNT-QUENTİN, Simonde, *Bir Keşiş’in Anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245–1248*, Haz. Tufan Karasu, Çev. Erendiz Özbayoğlu, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları, Antalya, 2006.

SPULER, Bertold, *İran Moğolları*, çev:Cemal Köprülü TTK Basımevi, Ankara, 1987.

SÜMER, Faruk, “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, c.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970, s.1-147.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2002.

URFALI MATEOS, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*, Trc.: H. D. Andreasyan, TTK Yayınları, Ankara 2000.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Emir Çoban, Sulduz ve Demirtaş,” *Belleten*, XXXI. (124), Ankara, 1967

VARDAN Vartabet, “Moğol Fuhatı Tarihi”, trç: M. Ayas, *T.M.* c IV. 1937.

YUVALI Abdülkadir, “İlhanlı Hükümdarlarının Dinlere Bakış ve Bu Konudaki Uygulama” *XII. Türk Tarih Kongresi*, II, T.T.K.Yayınları, Ankara, 1994, s.545–553.

-----, “Kuruluş Devrinde İlhanlı-Papalık Münasebetleri”, *E.Ü.E.F D.*, Kayseri.

-----, “İlhanlı Hükümdarlarının Hristiyan Dünyası İle Münasebetleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/2, Elazığ, 1985, s.267-277.